

в ранню рань... / Слухай скарги людства, / Голоси страждань” [6, 488]); „Та, яка здатна розрадити” („Богородице Діво, / Світ зішов з хреста... / Поверни нам радість, / Матінко Свята!” [6, 489]); „Та, яка сіє добро в душі людей” („Богородице Діво, / Світла сребро... / Об'єднай нам душі / Вірою в добро!” [6, 489]).

Експлікований у піснях сакральний концепт „Богородиця” однаковою мірою увібрав як язичницьке, так і християнське розуміння відповідного образу. Зокрема, знаходимо у досліджуваних текстах рядки, в яких об'єктивуються уявлення про Богородицю як матір усього суцього, матір-землю, „благословенний плід утроби якої ототожнювався з її весняним відродженням” [2, с. 45] („Подивись на землю, на всеплодюче лоно, / Що тебе зродило з Господнього зерна” [6, с. 486]). Звідси і образ Оранти – „Великої Богині-Матері, ... непереможної заступниці нашої” [2, с. 420] („Де Оранти видиво нетлінне, / На каштанах зоряна роса. / Сяє Київ – серце України, / як соборів Божих небеса” [6, с. 487]).

З іншого боку, у пісні „Ave, Maria!” автор чітко дає зрозуміти, що тут йдеться про Богородицю як Матір Бога. Поет апелює до Діви Марії: „Чекаю на Тебе, / Благословенная!” [6, с. 489]. За допомогою відповідної номінації автор акцентує увагу на винятковій святості Божої Матері. Д. Павличко наслідує українські етнокультурні традиції у змалюванні Богородиці, зображаючи її як неземну істоту в золотих тонах („Вийди в ранню рань, / В чистім сяйві сонця / Над землею стань” [6, с. 488]).

Індивідуально-авторське розуміння образу Богородиці засвідчують рядки, в яких об'єктивується асоціативна паралель: Божа Матір – Мати Україна („Україна, як мати, одна, Уклонись до її знамена, / Сонця й неба вдихни, / Поклонись, присягни, / Що помреш, як накаже вона” [6, с. 484]).

Загалом Павличкові образи Бога й Богородиці помітно корелюють із Шевченковими. Як і Великий Кобзар, Д. Павличко, з одного боку, вірить у Божу всемогутність та закликає: „Дай, Боже, нам тримати в сяйві слави / Єдинокровні береги Дніпра!” [6, с. 488], а з іншого – покладає надії на „Людину мудру”, закликаючи її: „Не впадай в розпуку, в темноті помсти й зла. / Радуйся своєю подібністю до Бога, / Слова невмирущістю, космосом чол” [6, с. 486].

У ході аналізу виявлено також низку інших концептів-образів, які є маркерами різноманітних сакральних ситуацій. Зазвичай такі ситуації пов'язані з народженням і смертю людини, коханням, битвою з ворогами, пролиттям крові і сліз, із хронотопічними і локальними покажчиками тощо. Наприклад: „Ніч накрила очі / Мені молодому, / Несить мене, лелеченьки, / Мертвого додому” [6, с. 476] або „Вставай, народе, в святую годину, / Та не для помсти за рідну кров, / Вставай за правду, за Україну, / Вставай, народе, твій час прийшов!” [6, с. 483].

Значущість запропонованого дослідження, присвяченого аналізу сакрального у поезії Д. Павличка, полягає в тому, що дозволяє скорегувати уявлення про міфопоетичну картину світу етносу і автора, виявити ті пріоритети, що визначають ментальність як українського народу загалом, так і окремих його представників. Аналіз Павличкових піснених текстів засвідчив прагнення поета виразити власні судження, націлені на прояснення таємниць людського буття, любові й ненависті тощо. Семантико-когнітивна наповненість розглянутих у статті сакральних концептів значною мірою зумовлена багатогранністю таланту поета-співця, силою його почуттів. Нам імпонують поетова закоханість у життя, любов до рідного краю, України, її народу, тому просимо у Господа для ювіляра здоров'я, творчих сил і хисту до праці.

ЛІТЕРАТУРА

1. Абетка християнської науки і обряду. – Івано-Франківськ: Теологічна Академія, 2002. – 339 с.
2. Жайворонок В. Знаки української етнокультури: Словник-довідник. – К.: Довіра, 2006. – 703 с.
3. Жайворонок В. Українська етнолінгвістика: Нариси. – К.: Довіра, 2007. – 262 с.
4. Жулинський М. Відчайдушний голос українського болю / Павличко Д. Вибрані твори: у 2 т. – Т.1. Вірші. Поеми. – К.: „Українська енциклопедія” імені М. П. Бажана, 2008. – С. 5-25. (Бібліотека Української Літературної Енциклопедії: вершини письменства).
5. Новикова М. Міфи та місія. – К.: Дух і література, 2005. – 432 с.
6. Павличко Д. Вибрані твори: у 2 т. – Т. 1. Вірші. Поеми. – К.: „Українська енциклопедія” імені М. П. Бажана, 2008. – 605 с. (Бібліотека Української Літературної Енциклопедії: вершини письменства).

Галина ПАВЛИШИН

РЕЦЕПЦІЯ РОМАНУ МАРІЇ МАТІОС «СОЛОДКА ДАРУСЯ» ДМИТРОМ ПАВЛИЧКОМ

Статтю присвячено аналізу сприйняття роману Марії Матіос «Солодка Даруся» критиками та літературознавцями, особливу увагу звернено на реценцію твору Дмитром Павличком. Роман М. Матіос аналізується у концепції нерозривного зв'язку – людина – історія.

Ключові слова: історія, роман, реценція, постмодерна література.

The article deals with the reception analysis of M. Matios novel "Solodka Darusya" by the critics and literary scholars; special attention is paid to the novel reception by D. Pavlytko. M. Matios novel is analysed in the inseparable connection – person - history.

Key words: history, novel, reception, modern literature.

Статья посвящена анализу восприятия романа Марии Матиос «Солодка Даруся» критиками и литературоведами, особое внимание обращено на рецепцию произведения Дмитрием Павлычко. Роман М. Матиос анализируется в концепции неразрывной связи - человек - история.

Ключевые слова: история, роман, рецепция, постмодернистская литература.

На сьогодні про творчість М. Матиос написано чимало статей, проведено безліч інтерв'ю та дискусій з письменницею українськими критиками, літературознавцями та дослідниками. Та все ж не кожен пересічний читач має доступ до них, оскільки більшість статей-інтерв'ю і статей-дискусій поміщено на інтернет-порталах, а численні дослідження творчості буковинської письменниці можна знайти тільки у фахових столичних газетах і журналах. Однак треба визнати, що інтерес до її книжок, наклади й кількість перевидань постійно зростають, а любов до письменниці є всенародною.

Творчість М. Матиос вирізняється серед досягнень постмодерної літератури особливістю художнього мислення, осмислення складних проблем буття української нації, своєрідною жанровою формою і стильовою манерою письма. Літературознавці називають М. Матиос найпрацевдатнішою письменницею, бо щороку вона радує читача новою цікавою перлиною української літератури, а жанрові визначення її епічних творів, напевно, найбагатогранніші в сучасній прозі: новела, повість, роман, роман-памфлет, бульварний роман, щоденник, книга кулінарних рецептів, сімейна сага в новелах, «драма на три життя» та інші.

Дуже точно зауважив в анотації до «Солодкої Дарусі» видавець В.Гутковський, що «драма на три життя» – моральне застереження-забобон про те, що історія і кожна окрема людина за всіх часів і режимів пов'язані одною пуповиною, а гріх і його спокута – явища майже осяжні, матеріальні. Це вражаюча, приголомшлива розповідь про безпощадні жорна історії, невитравлюване людське зло і незнищенне добро водночас, про природну толерантність людей різної крові і націй у часи історичних катаклізмів та про незбагненні пристрасті маленького людського серця [Гутковський 2005: 4].

Р. Харчук успіх «Солодкої Дарусі» М.Матиос пояснює рішучим відстоюванням письменницею традиційних українських цінностей, що їх більшість сучасних українських прозаїків вважає або анахронічними, або неможливими [Харчук 2008: 69].

Актуальність теми дослідження пояснюється важливим значенням творчості М. Матиос для української постмодерної літератури. *Мета нашої статті* проаналізувати історіософське сприйняття творчості М. Матиос українськими критиками, особливу увагу звернути на рецепцію «Солодкої Дарусі» Дмитром Павличком.

Своєрідні статті-передмови сучасних геніїв українського пера А.Дімарова «Марічка» та І. Римарука «Трояка ружа або Солодка Даруся» проливають світло на розуміння твору і служать так званими епілогами до «Солодкої Дарусі». А. Дімаров наголошує, що «Солодка Даруся» – це трагедія людських дол, коли німота сильніша слів, а людина несповна розуму (якою односельці вважають Дарусю), – добріша і мудріша тупої жорстокості [Дімаров 2005: 7]. І.Римарук вважає, що «Солодка Даруся» – данина пам'яті. А також (чи передовсім) – нашій мові [Римарук 2005: 7].

Чи не найдовершеніший аналіз твору з етнокультурної точки зору зроблений Я. Голобородьком у статті «Буковинська орнаментика М. Матиос»: «Марію Матиос дуже цікавить обстеження й відтворення народної свідомості, буття в часи частих перемін режимів і державних кордонів» [Голобородько 2008: 68].

Методико-пізнавальна характеристика роману М. Матиос «Солодка Даруся» описана С. Жилою «Трагедія адекватна історії» і С. Сипливець «Історія, яка ніколи не припиняє їхати колесами по людях...». С. Жила трактує «Солодку Дарусю» як історичний, філософський, психологічний роман, «книгу-метафору для всеукраїнської новітньої історії» [Жила 2007: 6]. С. Сипливець констатує: «Питання історії та місце людини у ній тлумачиться авторкою як пуповинний зв'язок дитини з матір'ю, яка росте й розвивається у її лоні протягом дев'яти місяців... Людина невіддільна від історії, а тому невідільна» [Сипливець 2007: 12].

Ю. Солод у рецензії на книгу Марії Матиос «Солодка Даруся» «Пелюстки троякої ружі» зауважує, що поштовхом для створення згаданого твору був пошук взаємин історії і людини не лише у 30-70 роках минулого століття [Солод 2005: 2].

Однією із перших літературно-критичних праць, що охоплює широкомасштабні питання визначення жанру твору, пошуку взаємин людини з історією, наголошує на невичерпному лексичному багатстві повісті була стаття Д. Павличка «Бездоня, куди страшно заглядати». Він визначає філософську сутність «Солодкої Дарусі» як бездоню, що дихає непроглядною, запаморочливою глибиною, в яку

страшно, але необхідно заглядати. А картина печальної правди життя полягає в тому, що страждання за гріх не був злочином, а тільки відрухом чесного духу [Павличко 2005: 6]. Поет-критик відзначає, що у романі «Солодка Даруся» йдеться не тільки про дитину чи дорослу людину, але й про народ, що втрачає своє духовне здоров'я і навіть мову через довірливість та недосвідченість. Різке протиставлення Дмитром Павличком того, що правдолюбство – перший закон збереження честі і неправда – перший закон збереження життя контрастно простежуються на літературній канві художнього твору та в історії всіх часів та епох. Погоджуємося зі словами критика, що, живучи в новій, начебто демократичній реальності, переконалися, що трагедія Дарини з Черемошного, повторювана багато разів у нашій історії, може статися тепер [Павличко 2005: 6]. Не могли ж подумати Михайло та Матронка, що, виховуючи дитину говорити правду, пророкують свою нещасну загибель, адже «... дитина не розуміє, що робиться. Ми дитину брехати не вчили» [Матіос 2005: 159].

Загадкою залишається для нас, чому Д. Павличко пише, що мати Дарусі повісилася, бо жити на світі з дитиною, яка начебто зрадила через свою непорочність, не змогла [Павличко 2005: 6]. На нашу думку, самогубство Матронки можна вважати порятунком від страждань. Збезчещення жінки офіцером під час допиту, її хвороба, ревності Михайла, соціальні потрясіння і, пов'язане у зв'язку з цим відторгнення дочки, ведуть Матронку до самогубства, що розцінюється, як звільнення від постійних негараздів і шукання вічного спокою психологічно травмованої жінки.

Непередбачувана історія потоптала та зламала долі мільйонів людей, які жили спокійно та мирно. Д. Павличко надзвичайно точно та глибоко підкреслює те, що М. Матіос виражає вустами своїх героїв, які жили в час історичних перемін. Таке душевне проникнення у цей твір-шедевр української літератури, можливо, пов'язане з тим, що безпощадні жорна історії пройшлися долею поета також. Адже, народившись у краї, де квітнули таланти Стефаніка, Черемшини, Мартовича, Франка, Д. Павличко був свідком того, як польсько-шляхетські окупанти чинили на західноукраїнських землях нічим не стримуваний розбій. Навчаючись у польській школі, майбутній поет зазнав принижень та образ від шовіністки-вчительки та синів багатіїв, але пізніше замість гостроти соціальної оцінки знаходимо лише суто зовнішні ефекти у збірці «Гранослов» – розповіді про те, як учителька ... вигнала з класу учня, бо він прийшов босий, та ще через те, що він українець, і панічі сміялись з нього.

Поетія Павличка зростала на традиціях громадянської напруги художнього слова, хоча, звичайно, молодий поет вимушений був іти й на певні компроміси з пануючою ідеологією, але ставлення до національної культури та рідної мови завжди було для нього найвищим критерієм моральності, і взагалі вартості людини, тому Павличко і наголошує на величезному багатстві українського лексикону, взятого Марією Матіос з гуцульського діалекту села Розтоки.

Ще однією причиною художньої близькості творчості Марії Матіос Дмитру Павличку є те, що описана у «Солодкій Дарусі» українська історія 30-70 років минулого століття, зачепила і поета, оскільки від осені 1945р. до літа 1946р. він був ув'язнений каральними органами за звинуваченням у приналежності до УПА. Зблизька пізнав поет «лице ненависті» та запам'ятав його на все життя, тому бездушність і свавілля глибоко обурюють його людську гідність. Історичний процес будь-якого періоду завжди певним чином обмежує людину і навіть диктує їй власні принципи життя, з якими вона повинна погоджуватися для того, щоб жити та працювати, бо у випадку відмови від них – суспільно-історичний устрій відмежує індивіда від себе. Очевидно, тому тема зміни політичних влад у Черемошному, описана М.Матіос, наголос на тому, що «російська влада все чує, все бачить і все знає, бо скрізь має вуха та очі... » [Матіос 2005: 150], не могла залишити поета-критика осторонь цієї проблеми. Д. Павличко один із перших відреагував на твір М. Матіос «Солодка Даруся» і не приховував свого бажання про те, щоб він був відзначений Національною премією України імені Т. Шевченка, хоча і констатував, що «обдарований чи необдарований нагородою» – роман вже є непроминальною пам'яткою сучасної літератури [Павличко 2005: 6].

Отже, як бачимо, бажання Павличка-критика, і не лише його, збулися – роман нагороджений премією, користується широкою читацькою популярністю, цікавить літературознавців, дослідників, критиків і є об'єктом цілого ряду різноаспектних наукових досліджень, бо високохудожньо осмислює людське буття кризь справжнє історичне тло, тому можна невпинно повторювати слова Д. Павличка, що «Солодка Даруся» М. Матіос – дійсно безодня, глибина, куди страшно заглядати, але необхідно.

ЛІТЕРАТУРА

Голобородько 2008: Голобородько Я. Буковинська орнаментика М.Матіос // Вісник Національної академії наук України. – К., 2008. – №3. – С.66-73.; Гутковський 2005: Гутковський В. Анотація // Марія Матіос. Солодка Даруся. – Львів: ЛА «ПРАМІДА», 2005. – С.4.; Дімаров 2005: Дімаров А. Марічка // Марія Матіос. Солодка Даруся. – Львів: ЛА «ПРАМІДА», 2005. – С.6.; Іванова 2005: Дмитро Павличко // Іванова І. Клімова С. Українська література: Навчальний посібник. – Х.: Парус, 2005. – С.233-238.; Жила 2007: Жила С. «Трагедія адекватна історії»: роман Марії Матіос «Солодка Даруся» та читацька конференція за цим твором // Українська література в загальноосвітній школі. – К., 2007. – №3. – С.6-12.; Матіос 2005: Марія Матіос. Солодка Даруся. – Львів: ЛА «ПРАМІДА», 2005. – 176с.; Павличко 2005: Павличко Д. Безодня, куди страшно заглядати // Літературна Україна. –

2005. – №2. – 20 січня. – С.6.; *Римарук 2005*: Римарук І. Трояка ружа або Солодка Даруся // Марія Матіос. Солодка Даруся. – Львів: ЛА «ПРАМІДА», 2005. – С.7.; *Сипливець 2007*: Сипливець С. «Історія, яка ніколи не припиняє їхати колесами по людях...» До вивчення твору М.Матіос «Солодка Даруся» // Українська література в загальноосвітній школі. – К., 2007. – №3. – С.12-14.; *Солод 2005*: Солод Ю. Пелюстки троякої ружі // Голос України. – 2005. – № 28. – 15 лютого. – вівторок. – С.2.; *Харчук 2008*: Харчук Р.Б. Сучасна українська проза: Постмодерний період: Навчальний посіб. – Київ: ВЦ «Академія», 2008. – 248с.

Світлана ЛУЦАК

ІДЕЙНО-ХУДОЖНІЙ СТРИЖЕНЬ «МОЙСЕЯ» МІКЕЛАНДЖЕЛО БУОНАРРОТІ ТА ІВАНА ФРАНКА В ІНТЕРПРЕТАЦІЇ Д. ПАВЛИЧКА

У статті розглянуто поему «Мойсей» І. Франка крізь призму її наукової та художньої інтерпретації Д. Павличком. Стрижневу філософську проблему твору – стан сумніву національного провідника у власному покликанні – осмислено з допомогою синергетичного концепту «межовості» (національно-культурної, когнітивно-психічної, художньо-естетичної); із залученням скульптурного варіанту Мойсея – статуї Мікеланджело, яка інспірувала І. Франкові задум поеми.

Ключові слова: межова ситуація, феномен перехідного мислення, художня і наукова інтерпретація.

The article has the analysis of I. Franko's poem «Moses» through the prism of its scientific and artistic interpretation of D. Pavlychko. Core philosophy problem of the work – status of hesitation of the national leader in his own vocation – is grasped with the help synergetic conception of «bordering» (national-cultural, cognitive-physical, artistic-aesthetical); with enlisting sculpture variant of «Moses» – statue of Mikelandjelo which inspired the conception of the poem to I. Franko.

Key words: border situation, phenomenon of transitional thought, artistic and scientific interpretation.

В статье рассмотрено поэму «Моисей» И. Франко сквозь призму ее научной и художественной интерпретации Д. Павличко. Стержневую философскую проблему произведения – состояние сомнения национального проводника в своем призвании – осмыслено с помощью синергетического концепта «пограничия» (национально-культурного, когнитивно-психического, художественно-эстетического); с использованием скульптурного варианта Моисея – статуи Микеланджело, которая инспировала И. Франко замысел поэмы.

Ключевые слова: пограничная ситуация, феномен переходного мышления, художественная и научная интерпретация.

Поему «Мойсей» майже всі критики і літературознавці одноставно визначають як синтез творчості І. Франка. Так, М. Зеров називає її «спробою поета підвести підсумки, сказати своє останнє слово, вкоронувати життєве мандрівництво» «ліквідацією Азазеля, Духа сумніву й зневіри» [Зеров 1990: 488]. А Микола Євшан зазначає: «Такий твір, як «Мойсей», мусить бути підсумком цілого життя, сумою змагань, мрій, ідеалів», «в якому поет виповідає себе цілого»; «такі твори пишуть генії на вершині творчості» – «як заповіт для всіх» [Євшан 1998₂: 437].

Гносеологічно-світоглядний синтез, засвідчений цим вершинним твором І. Франка, був, очевидно, 1) наслідком його багатогранної діяльності (письменника, перекладача, учасника суспільно-політичного життя і т.д.); 2) творчою спробою вкоронувати спорадичні зусилля українських культурних діячів щодо плекання в своєму середовищі національно свідомого лідера, який би володів здатністю вести народ у світові обшири; 3) художнім вираженням світомислення українця в перехідну епоху межі ХІХ–ХХ ст. (кризи позитивізму і реалістичного мистецтва). Доведення справедливості щойно вказаних нами факторів, які зумовили рішучу актуалізацію концепту взаємодії в усіх сферах суспільного і культурного життя України на межі двох століть, є головною метою представленої статті. На художню трансформацію в поемі проблеми національно-культурного подвижництва Мойсея / Франка звернув увагу свого часу Д. Павличко, спробувавши водночас відтворити в поетичному творі момент народження задуму поеми (перегляд письменником у Римі статуї Мікеланджело). Конкретний аналіз за допомогою синергетичного концепту «межовості» стрижневої філософської проблеми твору – стану сумніву національного провідника у власному покликанні – з урахуванням наукової та художньої інтерпретації Д. Павличком образу Мойсея стане безпосереднім завданням нашої студії.

Інтуїтивно відчуваючи потребу оновлення українства через співдію з іншими / новими / європейськими ідеями, І. Франко докладав чимало праці до здійснення синергетичної містерії в Україні того часу. Р. Гром'як доводить, що митець часто практично займався розбудовою тодішньої української словесності шляхом налагодження творчих контактів із європейськими літературами: часто висловлював «судження про потребу цінувати свої культурні здобутки і водночас зіставляти їх із поглядами